

denciák összeszövődését, átmenetiségét. A Kriterion kiadását éppen ezért talán jobban hasznosíthatják a középiskolai tanárok, ha az irodalomtörténeti oktatást akarják stílustörténeti adalékkal kibővíteni, egy-egy jelentős író kapcsán. A második kiadás a stiliztikai jelenségek számbavételével általánosabb, elméletibb tárgyalást nyújt, melyben az írók csak példaként, sokszor sajnós csak nevük felsorolásával szerepelnek. Ebben a kiadásban inkább a stílustörténettel foglalkozni kívánók találhatnak elméleti eligazítást, nyerhetnek elindítást. Míg az első kiadás a korlátozott számú, kiemelt író stílusáról érzékletes, összefoglaló képet fest, addig ez a könyv, bár az egyéni stílus jellemzése hiányzik belőle, sokkal több íróat vonultat fel, helyez a fejlődés vonalába, jelezve stílusuk jellegzetességeit. Míg korábban egy helyen tárgyalja a kiemelt író műveiben felismert stílustendenciákat, addig most a különböző tendenciák alá csoportosítja az írókat. A kötet használója szempontjából mindkét tárgyalási módnak megvannak az előnyei és hátrányai. A második kiadás így nemcsak az utolsó tíz év jelentősen megszaporodott stiliztikai szakirodalmának felhasználásával egészült ki, de az írók szélesebb körének szépírói stílusunk történeti fejlődésébe való beállításával is. Hogy csak egy példát említsünk, Tamási Áron az első kiadásban nem szerepel, itt most öt helyen is: az expresszionizmusnál (301.), a szürrealizmusnál (309.), a 20. századi népies stílusnál (319.), az élő nyelv és tájnyelv irodalmi felhasználásánál (322.) s a népköltészet és a népi mitológia stílust alakító hatásánál (325).

A könyv magyarországi megjelenését örömmel üdvözöljük, nemcsak mert kiválóan hasznosítható tankönyvet ad tanáraink kezébe, hanem azért is, mert példájával a teljesebb összegezés elérésére biztat. (Tankönyvkiadó, 1982.)

N. ABAFFY CSILLA

## ADALÉKOK A NEMZETISÉGTUDOMÁNYHOZ

### SZELI ISTVÁN: A MAGYAR KULTÚRA ÚTJAI JUGOSZLÁVIÁBAN

Szeli István neve és munkássága jól ismert azok körében, akik a jugoszláviai magyar tudományosság fejlődését nyomon kísérik. De jól ismert azok körében is, akik e tudományosságnak szervezeti kereteit, kapcsolatrendszerét, intézményeit tanulmányozzák; végül pedig azok körében, akik a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság munkája után

érdeklődnek. Szeli István sokrétű, sokirányú tevékenysége egyben a magyarságtudománynak (és annak egyik ágaképpen: a nemzetiségtudománynak) szép és továbbgondolásra méltó példája.

Úgy vélem, nincs igazuk azoknak, akik kételkednek a magyarságtudomány megalapozottságában, hiszen az nem több, nem kevesebb, mint pl. a bohemisztika, russisztika vagy általánosabban értve: a szlavisztika, a germanisztika stb.; azaz a magyarságot mint a kutatás tárgyát felfogó vizsgálatok, elemzések *rendszere*. S minthogy olyan tudományos rendszer, amely nem pusztán nyelvi jelenségek feltárásában jeleskedik, hanem széles körű történelmi, földrajzi, antropológiai, művelődés- és művészettörténeti, komparatiztikai, kontaktológiai stb. tanulmányok sorából tevődik össze, beleilleszkedik egy nagyobb, átfogóbb tudományos rendszerbe, amely a különböző nép- és nemzet-tudományok együttesét alkotja. A nemzetiségtudomány része a magyarságtudománynak. A Magyarországgal szomszédos országokban jelentős számú magyar anyanyelvű lakosság él, és jelentős számú magyar lakosság él közelebbi-távolabbi országokban, földrészen is. Kötelességünk, hogy azok életviszonyait, létfeltételeit, kulturális és egyéb lehetőségeiket, eredményeiket stb. számon tartsuk, elemezzük.

Szeli István tevékenysége kitűnően tanúsítja, hogyan lehet színvonalasan és elfogultságoktól mentesen (mert csak úgy van értelme!) művelni a följebb megnevezett tudományt; illetve hogyan lehet tudományosan vizsgálni azt, amit nem szabad és káros tetszetősnek látszó publicisztikai frázisokkal, odavetett esszészzerű írásokkal művelni. Egyszóval adatok, tények és történetiség: ezek jellemzik Szeli tanulmányait, így előttünk fekvő könyvét is. A tanulmány egy átfogó-tervező munka részeként készült, eredetileg szerbek számára, szerbül. Ez bizonyos fókig meghatározta a vizsgálat irányát, mélységét és célzatát. Előterbe kerültek olyan kérdések, amelyek egy kevésbé célhoz kötött, nem alkalmi dolgozatban bizonyára alig említették volna, viszont mert hangsúlyozottan nem irodalom- és jogtörténeti, hanem eszmetörténeti a vizsgálat módszere, ezért a valószínűleg irodalomtörténetinek hitt komparatiztikai eljárások jórészt elmaradtak, vagy csak jelzésszerűen vannak jelen a tanulmányban. Szeli dolgozatának messzeható érvényességét nem csökkenti, hogy az „élet” néhány kérdésben már rácáfolt fejtegetéseire. Pl. a maga részéről nem tartotta volna célszerűnek a Hungarológiai Intézetnek az újvidéki Egyetem Bölcsészkarához csatolását; ez azóta megtörtént, s ennek magyarázatául pénzügyi-szervezési-tudománypolitikai indokokat is olvastam a Hungarológiai Intézet tudományos értesítőjének hasábjain.

Megfontolandó és megszívlelendő, amit Szeli a „kisebbség”, illetve a „nemzetiség” státusáról, fogalmáról és a fogalom mögött megbúvó tar-

talomról ír, főleg Reháék Lászlónak, a kérdés kiváló szakértőjének gondolatmenete alapján. A jugoszláviai magyarság „nemzetiség”-státusát eszerint Jugoszlávia alkotmánya, az öngazgatási rendszer biztosítja, s ez ama intézményrendszer (itt mindenekelőtt iskolákról van szó, az elemi iskolától a főiskoláig, egyetemig bezárólag), amely valóban eredményesen működik, hiszen számos fontos eredményt fölmutató öntudatos értelmiségit is föl tudott nevelni. Szeli viszonylag kevés teret szentel a színháznak, a televíziónak, a rádiónak, lényegesen többet a rendkívül fontos nyelvemelő tevékenységnek, az itt elért sikerek jogos büszkeséggel tölthetik el. Más kérdés, hogy a jugoszláviai magyar nyelvemelő tevékenység intézményesítéséhez-intézményesedéséhez hasonló jelenségeket másutt, ahol magyar nemzetiség él, nemigen tapasztalunk, illetve nem oly hatásos módon, ahogy a Vajdaságban. Így az a megállapítás, hogy a „felszabadulással bekövetkező hatalmas rendszerbeli változás következtében a társadalom nyelvhez való viszonyában is gyökeres változások álltak be” (72.), csak részben igaz; egyrészt a következő lapokon Szeli mutat rá arra, hogy „a negyvenes évek indokolt politikai radikalizmusa nem szentelhetett akkora figyelmet az olyan érzékeny kérdéseknek, mint például a nyelv”, tehát hiába a gyökeres változás a nyelvhez való viszonyban, az öröndetes, valóban gyökeres változás később következett be, másrészt a csehszlovákiai vagy romániai magyar nyelvemelő tevékenység más utat járt be, más nehézségekkel kell(ett) megküzdenie. Így ez a magyarázat kissé mechanikusnak tetszik.

Ahol nagyrészt kielégítetlenül hagy az egyébként – ismételjük – rendkívül tanulságos könyv, az éppen a komparatistikai kérdések talán nem elég átgondolt kezelése. Mert Szeli István ezúttal sem tagadja meg magát, a jugoszláviai magyar irodalom múltjáról és feltételrendszereiről is bőven van mondanivalója; arra törekszik, hogy meghatározza a jugoszláviai magyar irodalom helyét, jellegét egyfelől a jugoszláviai, másfelől az egyetemes magyar irodalom „kontextusában”. Problémafölvetése teljesen jogos; megállapítása, hogy a „kisebbségi” irodalom az anyairodalom szerves részének tudja magát, a „nemzetiségi” irodalomnak érezhetőleg más a státusa, megfontolandó. A 103. lapon azt állítja, hogy a jugoszláviai magyar irodalom maga is nemzeti irodalom, a „hipotétikus egység” helyett a „reális kettősség” határozza meg helyét, jellegét. Hivatkozási anyaga aztán erősen vitatható: szerinte a „Sinkó Ervin”-i „opus” azért más, mint a Puszták népe írójáé, mert az előbbi nem magyarországi talajon (?) jött létre. De részben nem is „jugoszláviai magyar talajon” – vetjük ellene. Sinkó Ervin életútja túl jól ismert ahhoz, hogy részleteznők: mit jelentett számára a Tanácsköztársaság Kecskemétre, mit a bécsi emigráció, ahol lapot szerkesztett, sokéves emigrációja, illetve a Zágrábban eltöltött évek élménye, pl. barátsága

Krležával. Valóban jellegzetesen jugoszláviai magyar életsors a Sinkó Erviné? Olyan, amely összevethető pl. a Majtényiével, Szentelekyével, Herceg Jánoséval, Szirmai Károlyéval? Vagy: mit bizonyít az, hogy Lönnrot Illés anyagát nem a mai Finnország (Szeli által több mint vitathatóan svéd kultúrájú nyugati finnekről beszél!) területéről gyűjtötte egybe? Egyrészt: amikor Lönnrot gyűjtőútjaira indult (Karjala keleti részébe, a lappok lakta vidékekre, Észtországba stb.), akkor már nem Svédországhoz, hanem Oroszországhoz tartozott Finnország; másrészt: a múltban oly gyakran változó országhatárok nem egyben kulturális-nyelvi határok. Tehát ne mai állapotból következtessünk vissza! J. Ignjatović – Szeli harmadik példája – „magyar élményektől inspirált szerbsége” nem egészen világos számomra. Még a „szentendreii” jelző mint megszorítás sem teszi pontosabbá a megfogalmazást. Ignjatović ugyanis szerb tárgyú regényeket írt, és Pest-Budán volt szerb lapszerkesztő. Közhely, hogy a modern szerb irodalom bölcsőjét nem a 19. század elejének Szerbiájában ringatták, a szerb irodalom nagyjai a 18–19. században Velencében, Magyarországon, Bécsben, Lipcsében adtak ki könyveket, szerkesztettek újságot, létesítettek tudós társaságot. Ignjatović is kis kitérővel Magyarországon élt, történelmi regényeiben, társadalmi regényeiben az itt élt-élő szerbség viszonyait, életét ábrázolta. Természetesen élménye (mint minden akkor Magyarországon élőnek) a soknemzetiségű ország. Jókainak is élménye volt, Mikszáthnak is. Ennyi a „magyar”, inkább magyarországi részesedés Ignjatović életművében. Még 1848/49-et is e szempontból írja le Respektus Vásza c. regényében. S a negyedik példa: „Zmaj Petőfi és Arany költőiségét építi bele a szerb irodalom organizmusába” . . . Zmaj valóban kitűnően fordította Petőfit (*János vitéz*), Aranyt (*Toldi, Murány ostroma*), tegyük hozzá: Jókait, Tóth Kálmánt és egészen apró „csillagokat”, élc-lapjainak mintáját Jókai élc-lapjában lelte meg, reagált magyar politikai eseményekre, hatott rá *A walesi bárdok* stb. Egy szerb kutató világított rá arra, hogy Zmaj Petőfit a szerb költői hagyomány felől nézte, Branko Radičević fordulatai fellelhetők a szerb János vitézben, ezenkívül fordított Bodenstedtet, Tennysont, Háfizt, nem utolsósorban Heinét, akinek lírai ciklusát minden bizonnyal maga elé tette, mikor maga is lírai ciklust komponált. Petőfi és Arany – Zmaj szemében – része a világirodalomnak, amelyet valóban be kell építeni a szerb irodalomba, és része annak a kontextusnak, amelyben élt, alkotott.

Ha Szeli István a nemzet- és a nemzeti-irodalom-fogalom szűkösségét érzi, igazat adunk neki. Klaniczay Tibor tanulmányai jó alapot jelenthetnek a szintetikusabb-monografikusabb vizsgálat számára. De ha Szeli példáival a jugoszláviai magyar irodalom „önelvűségét” bizonyítaná, nemzeti irodalom-voltát, akkor bizonyos kétségeink támadnak. Egyet-

érték vele, hogy más a spanyolországi nemzeti irodalom vagy a spanyol nyelvű irodalmak viszonya, mint a magyarországi magyar és a jugoszláviai magyar irodalomé. S ennek nemcsak a földrajzi távolságok különbözősége az oka. Itt kellett volna talán segítségül hívni a nemzetközi komparatiztikai szakirodalmat. Nem azért, hogy alkalmazzuk az azokban ábrázolt irodalmakétól eltérő viszonyainkra, hanem, hogy terminológiailag is szembesüljünk másféle felfogásokkal. Gustave Charlier: *Les Lettres Françaises. Esquisse Historique*. Bruxelles, 1944. az a könyv, amely a belgiumi és a franciaországi francia irodalmak szembeállításából von le elméletileg is hasznosítható tanulságokat. Ő alkotta meg a „littératures secondes”-ról szóló elméletet. Itt csak utalhatunk arra, hogy a politikai határok miatt két különböző (több különböző) országban működő közös nyelvű irodalmak felfoghatók az anyairodalmak és részirodalmak viszonyaként, pl. Maeterlinck „belgasága” és részvétele a francia irodalomban, irodalmi és színházi életben, de felfoghatók más-ként is, s ez már túlvezet Charlier-nak a magyar nyelvterületre kevésbé alkalmazható tézisének. Hugo Dyserinck is komparatiztikai területnek és problémának tekinti a nemzeti irodalmat (*Komparatistik. Eine Einführung*. Bonn, 1981.), s bár a meghatározott nyelvterületé a prioritás a nemzeti irodalom ismérvében, megengedi, hogy a politikai határok is szerepet játszhatnak, méghozzá, ahol a határok különleges esetek keletkezéséhez járulnak hozzá: ilyen, ha a nyelvterület egy bizonyos történelmi korszakig kompakt volt, azaz egyetlen állami egység, és később váltak le róla egységek (Dyserinck az emigrációs irodalmat véli pl. ide-sorolhatónak), és ilyen, ha egy adott államhatár között több nyelven léteznek irodalmak. Dyserinck is csak szempontokat adhat az ennél egyszerre egyszerűbb és bonyolultabb kelet-közép-európai képlethez. A legtöbb zavart a nemzeti irodalom körül a *jelző* (nemzeti) okozza, hiszen a nemzet megkülönböztető jegyei rávetülnek a nemzeti irodalom meghatározására, különösképpen jelenkorunkban. A múltban a „nemzetiségek” joggal tiltakoztak a „politikai nemzet” dualizmus kori és hegemónisztikus értelmezése ellen, s öntudattal hitték költőik a nemzeti irodalom részeinek magukat. Hitüket alátámasztotta a bizonyosság, hogy az államhatáron túl is létezik olyan nemzeti irodalom, amelynek ők részei: az erdélyi román író a román irodalom, a magyarországi szerb költő a szerb irodalom részének tudta magát. Joggal. De földrajzilag magyarországi volt. És talán nemcsak földrajzilag. Még a szláv irodalmi kölcsönösség elméletének röpiratba foglalója, Ján Kollár szonett-eposzában is érezzük a nem anyanyelvi kontextus jelenlétét; mint ahogy a magyarországi szlovák, szerb, román irodalom is kifejezi a népek, kultúrák együttélését. A jugoszláviai magyar irodalom is nyilvánvalóan érzékelteti a magyarországitól sok tekintetben eltérő kontextust. Kérdés:

vajon ez az irodalom mennyire örököse annak a hagyománynak, amely a mai Jugoszlávia magyarok lakta területein évszázadok alatt kialakult? Vajon ezt a hagyományt viszi-e tovább vállalásával? Vagy pedig éppen úgy örököse a magyar irodalomnak általában?

Azt hiszem, némi túlzás rejlik Szeli szavaiban: „nincs többé egységes magyar (irodalmi) kultúra . . . annak eszmei egysége – nemcsak átmenetileg – megbomlott, széthullott . . .” Nem egészen világos számomra, mit jelent az „eszmei egység”. Hiszen Jugoszlávia és Magyarország társadalmi rendszere között nincsen olyan különbség, mint az NDK-é és az NSZK-é között. De ettől függetlenül, az irodalomról vallott elképzelésekben, az irodalom irányításában gyökeres eltérést jelenthet, hogy az egyik irodalom az országhatáron innen, a másik azon túl van. Ám az nem szól az egységes magyar irodalmi kultúra felbomlása mellett, hogy az egyik regény az öngazgatás által meghatározott környezetben, a másik egy nem öngazgatás által meghatározott környezetben játszódik, az egyik regényben az utcán szerbül is beszélnek, a másikban csak magyarul. És ezen túl: a jugoszláviai magyar költészet egyes irányai nem rokonabbak-e a magyarországi (az egyszerűség kedvéért mondjuk így) neo-avantgarde-dal, mint saját hagyományosabb lírai törekvésekkel? Vajon a nyelv, a hagyományok, a származás közössége a fontosabb egy irodalom és irodalmi kultúra minősítésében, vagy pedig egy adott földrajzi szituáció, illetve államközösség?

Kérdések, problémák, amelyek Szeli könyve olvastán merülnek fel a komparatiztika iránt is érdeklődő olvasóban. A megnyugtató válaszhoz több adat, több ilyen vagy hasonló (vagy eltérő) jellegű regionális egység vizsgálata volna szükséges. Ezért sajnáljuk, hogy Szeli nemigen használta a komparatiztika régebbi és újabb szakirodalmát. Akkor talán elkerülhető lett volna az is, hogy a jugoszláviai magyar irodalomfelfogás két világháború közötti fejlődésének vázlatos bemutatása során némileg igaztalan képet rajzoljon Szentelekyről, jórészt megfélemezze Csuka Zoltán avantgarde kezdeményeiről. Hiszen Szenteleky couleur locale-elmélete valóban nem mutat nagyon messzire, de talán ez az elmélet is segítette abban, hogy *Bazsalikom* címmel antológiában mutassa be a kortárs szerb irodalmat. Amellett nem róhatjuk föl Szentelekynek, hogy Dučić felé tájékozódott (akiről megtudjuk, hogy a horatiusi zárkózottság és 'emelkedettség' poétája, ami így erős leegyszerűsítés); egyrészt azért nem, mert Dučić nagyon jó költő, másrészt azért nem, mert a *Bazsalikom* a tanúbizonyság, hogy nemcsak Dučić felé tájékozódott, harmadrészt azért nem, mert pl. a magyar költőket szerbre fordító Mladen Leskovac felé is tájékozódott.

Ugyanilyen igazságtalannak tetsző kitételek értékelik alá a régebbi múlt magyar kultúrájának alkotásait. A történeti Bács-Bodrog megye

ugyanis éppen a történetírásban alkotott néhány figyelemre méltó munkát. A megye történelmi társulatáról 1980-ban Káich Katalin jelentetett meg kismonográfiát, így csak célzunk a Társulat 1885-től kezdődően megjelenő évkönyvére, a szerkesztő Margalits Ede munkásságára (a Századoknak is munkatársa volt). Létezett a megyében Irodalmi Társaság is, ez is adott ki évkönyvet. Ennél fontosabb az, hogy Iványi István öt kötetben, 1889–1907 között publikálta a megye „földrajzi és történelmi helynévtára”-t, Dudás Gyula műve is említést érdemel: *Bács-Bodrogh vármegye régészeti emlékei*. Zenta 1886. Egy retrospektív bibliográfia sokat segíthetne abban, hogy tisztábban lássuk: milyen magyar kulturális-tudományos élet folyt a (mai) Vajdaságban.

Mint hogy rendkívül fontos, sokakat érdeklő téma feldolgozásáról van szó, a szerző, a kötet, az olvasó megérdemelte volna a gondosabb kiadói szerkesztést. A könyvben maradt elírásokra, tévedésekre gondolunk. Nem hiszem, hogy a felvilágosodás „alapvonása és legfőbb ismérve a történetiség tagadása” (14.). Ez így, ebben a megfogalmazásban túlságosan közhelyszerűnek tetszik. Szeli példaanyaga (Martinovics, Hajnóczy) nem meggyőző. Jó lett volna, ha Szeli pontosan megnevezi, kik azok a vajdasági szervek, akik a felvilágosodásban és a korai romantikában oly nagy szerepet játszottak (15.). Obradović, Rajić ugyanis nem itt fejtette ki működését, a Szerémségben, Karlócán Stratimirović metropolita körül alakult ki egy kör, Mušicki sem itt élt, viszont Pest-Budán előbb Vitkovics körül, majd a Matica körül, Bécsben Vuk Karadžić, Davidović körül; Magarašević azonban valóban Újvidéken élt. A „felvilágosult abszolutizmus kulturális politikája, a jozefinizmus korának reformjai is csak 'per tangentem' jutottak kifejezésre a művelődés ügyét illetően” (15.): nem tudom, hogy mit ért ezen Szeli. Ha idesorolja a Ratio educationist, illetve II. József iskolapolitikáját, akkor a *per tangentem* használata nem látszik indokoltnak. Ugyancsak hiba volna az orvosi ellátás korszerűsítésére tett intézkedéseket elmulasztásunk, s alább nem nevezném „politikai-közéleti megrázkódtatás”-nak a Ratio educationis „intézkedései”-t, sem a „németesítés”-t (jó lenne tisztább fogalmakkal élni). 58.: a 18. század végén nem köszönt be a felvilágosodás és a romantika, sem a magyar, sem a szerb irodalomba. Ha az angol tavi iskolára vagy Schlegelékre gondol a szerző, akkor viszont kiesik gondolatmenetéből. Ugyanezen az oldalon feltételezi, hogy a *Nagy Enciklopédia* nation, état, langue fogalmai kerültek ekkor az előtérbe. A kortársak – nem vitás – ismerték, de sokkal inkább a szerződéseleméletek foglalkoztatták őket, közöttük a Rousseau-é, valamint Rousseau lengyeleknek írt alkotmánytervezetét tanulmányozva, fogalmazták meg elképzeléseiket. A továbbiakban inkább a herderi típusú gondolkodás és szóhasználat vált uralkodóvá. Erről a

kérdésről, bár vázlatosan, Szekfű Gyula írt *Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez 1790–1848.* c. műve bevezető tanulmányában. Azt hiszem, nem teljesen fedi a valós helyzetet, ha a „feudális Monarchiá”-ról írunk (61.). A „völkisch” kompromittált megjelölés, alkalmatlan a magyar nyelvű mozgalom forrásainak megnevezésére (69.). Szellemes fordulat, de a nyelvűvelés egy adott helyzetét nemigen jellemezhetjük úgy, hogy az „a ,széplelkeknek való füves kertecske’ szintjére” jutott (70.). Hiszen a füves kertecske *beteg*, sőt, „*beteg*” lelkeknek való (egyébként – mint köztudott – Balassi Bálint első nyomtatásban megjelent munkája), másrészt nem egészen világos, hogy egy mű „szintjére” hogyan juthatnak „nyelvi törekvések”. A 89. lapon „taine-i klímá”-ról beszél a szerző, jóllehet a klímaelméletet Montesquieu munkásságához kapcsoljuk, Taine a *moment*, a *milieu*, a *race* hármasságából magyarázta az irodalmi (kulturális) fejlődést. A 94. lapon esik szó a „polgári liberalizmus kozmopolita szellemiségé”-ről, amely az „általános emberi irodalmi elvé”-ben nyilvánul meg. Az általános emberinek nem éppen irodalmi, hanem kulturális, mentalitásában megnyilvánuló, gondolkodói attitűdöt jelző elvét Goethe fogalmazta meg, Kazinczy is az ő nyomán állította szembe a nekidühült nemzetiiséget a rein-Menschlich-hel. Itt nyilván nem erről van szó. De hiába töprengek, nem tudom, konkrétan mire gondol a szerző: talán Szentelekyre? A konkrétabb itt *is* célszerűbb lett volna.

Valószínűleg a fordításból származik néhány pontatlannak ható mondat; talán a tudományos-népszerű előadásmód enged meg néhány helyen henyébb fogalmazást. Éppen a téma súlyossága miatt azonban szikárabb stílus, a kevésbé metaforikus kifejtés meggyőzőbbnek hathatott volna, és nyilván kevesebb kérdőjelet raktunk volna ki a könyvet olvasva. Szeli István könyvét hasznos eligazítónak – és vitaalpnak tekintjük. A nemzeti irodalom eltérő értelmezéséből adott a feladat is: a komparatiztika e részterületének gondos kidolgozása. Ezt e könyve alapján Szeli Istvántól is várjuk. (Kossuth, 1983.)

FRIED ISTVÁN

## A.F. LOSZEV–V.P. SESZTAKOV: AZ ESZTÉTIKAI KATEGÓRIÁK TÖRTÉNETE

E könyv szerzőit az a – rendkívül fontos – felismerés vezeti, hogy – amint ezt előszavukban írják – „ha egy tudatos, határozott és helyesen felépített esztétikaelméletet és *-történetet* akarunk kialakítani, tisztában